

Лариса Шевченко
(Київ)

УДК 81'373

КОНЦЕПТОСФЕРАСЛОВА «ОТЕЦЬ» У ТЕКСТІ НОВОГО ЗАВІТУ

Стаття присвячена розгляду концепту «Отець» на матеріалі тексту Нового Завіту, Концептуалізація досліджуваного поняття детермінує його сутнісні ознаки, які об'єктивуються певними мовними одиницями. Застосування системного підходу до аналізу, а також ряду дослідницьких процедур сприяють багатоаспектному дослідженню явища, дозволяють визначити його складові в усій повноті. Концепт емпірично узагальнює контексти, в яких фігурує, вони утворюють цілісний і структурований семантичний простір, формуючи його концептуальну сферу. Специфічність вербалізації досліджуваного поняття виявляють концептуальні поля, які демонструють регулярну сполучуваність із ним. Застосування польового підходу до аналізу засобів вербалізації концепту дозволило системно представити коло смислів, які реалізують текстову інтерпретацію, що дає можливість з'ясувати його змістовне наповнення. Використання методики формування концепту через текстові смисли дозволяє об'єктивувати його сутнісні характеристики, здійснити моделювання структури. Системне дослідження біблійних концептів дає можливість виявити смислові домінанти Нового Завіту, його провідні теми та ідеї.

Ключові слова: *Новий Завіт, концепт, концептуальний аналіз, концептуальне поле, моделювання структури концепту.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку науки характеризується стрімким розвитком нового напрямку – когнітивної лінгвістики, яка поряд із когнітивною психологією, філософією, інформатикою, біологією, фізикою своїми підходами і методами вирішує завдання когнітивної науки, когніції. Вона існує в межах сучасної антропоцентричної парадигми досліджень, яка істотно розширила горизонти лінгвістики, демонструючи функціональну природу мови, її роль у процесах життєдіяльності людини суспільства. Центром досліджень когнітивної лінгвістики є мова як загальний когнітивний механізм, когнітивний інструмент, а коло її завдань охоплює проблеми влаштування і функціонування людських знань, вивчення видів знань і структур їх представлення, співвідношення мови і свідомості, мови як засобу пізнання і комунікації, її ролі в концептуалізації та категоризації світу, узагальненні людського досвіду. Дослідники вважають цей напрям лінгвістики перспективним з ряду причин: «по-перше, він сприяє більш глибокому розумінню концептуального аналізу як спрямованого на виявлення концептів у їх двоякій функції – і як оперативних одиниць свідомості і як значень мовних знаків, тобто як деяких ідеальних одиниць, об'єктивованих у мовних формах і категоріях (концептах, «схоплених» мовними знаками). По друге, напрям представляється перспективним і через давні традиції дослідження мови в нашій країні у її зв'язку з мисленням і логікою» [8, с. 52].

Поняття концепту як багатовимірною смислового утворення є базовим у когнітивній лінгвістиці. Важливість і актуальність концептуальних досліджень обумовлена тим, що вони спрямовані на вирішення таких фундаментальних проблем, як з'ясування особливостей представлення знань про світ і способи їх концептуалізації в мові. Вважається, що концептуалізація є процесом структуризації та представлення знань із деяких мінімальних концептуальних одиниць [6, с. 93], а самі концептискладають «категоріальну основу всієї людської діяльності, і, перш за все, мови» [2, с. 47].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом у лінгвістичній науці можна виділити три основні підходи до розуміння та інтерпретації концепту: когнітивний, культурологічний і системно-мовний. Представники когнітивної лінгвістики (О. Бабушкін, М. Болдирев, І. Голубовська, В. Жайворонок, О. Кубрякова, М. Пименова, З. Попова, О. Селіванова, Г. Слишкін, Ю. Степанов, Й. Стернін, В. Телія та ін.) підходять до пояснення сутності концепту як явища ментального характеру, визначають його як одиницю оперативної свідомості, що містить інформацію про певний об'єкт дійсності. В рамках цього підходу концептуалізація трактується як важливий процес пізнавальної діяльності людини, що актуалізує коло об'єктів у когнітивному ланцюжку «розум (свідомість) – мова – репрезентація –

концептуалізація – категоризація – сприймання» [7, с. 25]. Культурологічний напрямок представлений роботами С. Воркачова, В. Жайворонка, В. Карасика, В. Колесова, В. Маслової, Д. Лихачова, С. Ляпіна, Г. Слишкіна, Ю. Степанова та ін. Вони розглядають концепт як ментальне утворення, відзначене етнокультурною специфікою. Досліджуючи природу концептів, В. Жайворонко використовує найменування «концепти історико-культурної свідомості народу» і виділяє в їхній структурі такі компоненти, як образність і етносимволіка. Він вважає їх мовними одиницями, наповненими етнокультурним змістом, які «здебільшого і функціонують у культурних контекстах та позначені образністю та етносимволікою» [3, 48]. Системно-мовний підхід до інтерпретації концепту використовується у працях Н. Арутюнової, Т. Булигіної, Л. Гришаєвої, І. Кобозєвої, В. Кононенка, І. Михальчука, Т. Радзівської, В. Телії, Л. Чернейко та ін. При цьому реконструкція концепту здійснюється на основі мовних даних – засобів його об'єктивації, системний опис яких дозволяє з'ясувати його смислове наповнення, здійснити моделювання структури. Як відзначає І. Кобозєва, «концептуальний аналіз – це аналіз сполучуваних властивостей лексеми, в яких виявляється закріплений в її значенні колективний досвід носіїв мови» [4, с. 84].

Наше дослідження виконано в руслі системно-мовного підходу до вивчення концептів. Його **об'єктом** є концепт *Отець* у тексті Нового Завіту. Вивчення його змісту відбувається на основі узагальнення смислів ряду мовних реалізацій і визначається певним інтервалом абстракції, у межах якого він є сформованим через обсяг лексико-семантичної парадигми, що експлікується мовними одиницями, які передають цей концепт у тексті. «Концепт – це конструкт, який репрезентує асоціативне поле імені, але не рівний йому. Концепт – це парадигматична модель імені, що включає і логічну структуру його змісту, і сублогічну. Ці структури виводяться відповідно і з вільної сполучуваності імені, і з невільної, тобто з синтагматичних відношень імені, фіксованих у тексті» [9, с. 314].

Для з'ясування особливостей вербалізації концепту вбачається доцільним використання польової методики, в основі якої лежить поняття концептуального поля. Воно містить сукупність семантично пов'язаних мовних елементів, які об'єднані на основі родової або видової спільності та групуються навколо слова-номінанта концепту. Концептуальне поле системно організоване і включається у формування концептуальної сфери слова. Фрагменти концептосфери, які демонструють певну змістовну сторону концепту, складають його концептуальну лінію. **Метою статті** є з'ясування змісту і структури концепту *Отець*, представленого текстом Нового Завіту. Для досягнення мети у роботі розв'язується ряд **завдань**: виявлення мовних засобів експлікації концепту; формування на їх основі концептуальних полів; моделювання структури концепту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні спостерігається посилений інтерес до вивчення Святого Письма, яке не можна порівняти ні з яким іншим твором за своєю соціальною, суспільно-історичною та літературною значимістю. Концептуальний аналіз цього тексту є актуальним з огляду на з'ясування законів його побудови, провідних біблійних тем та ідей. Важливість досліджень концептів дослідники обґрунтовують їхнім функціональним навантаженням у тексті, тим, що концепт існує як «глибинний смисл, від початку максимально і абсолютно згорнута смислова структура тексту, яка є втіленням мотиву, інтенцій автора, що привели до породження тексту» [5, с. 202].

Концепт *Отець* є одним із найважливіших біблійних понять. Святе Письмо називає причину і походження всякого отцівства в Богові як Творці неба і землі, всього видимого і невидимого: *Мені, найменшому від усіх святих, дана була оця благодать, благовістити поганам недосліджене багатство Христове та висвітлити, що то є зарядження таємниці, яка від віків захована в Бозі, Який створив усе* (Еф. 3:8-9) [1]; *Бо хоч і існують так звані боги чи на небі, чи то на землі, як існує багато богів і багато панів, та для нас один Бог Отець, що з Нього походить усе, ми ж для Нього, і один Господь Ісус Христос, що все сталося Ним і ми Ним* (1 Кор. 8:5,6).

У Новому Завіті найменування *Отець* належить до ключових лексем, оскільки демонструє високу частотність (зустрічається 229 разів у тексті) та має численні контекстуальні асоціативно-семантичні зв'язки з іншими словами. Основними концептуальними лініями його представлення у творі є такі: «Хто такий Отець, Його характеристики, атрибути», «Отець – Його Син Ісус Христос», «Отець – люди».

Перша концептуальна лінія ідентифікує Отця як Бога. Системна текстова сполучуваність лексем *Отець* і *Бог* спрямована на констатацію саме цього факту. Основою для такої інтерпретації служить ряд контекстів: *Пильнуйте не про поживу, що гине, але про поживу, що зостається на вічне життя, яку дасть нам Син Людський, бо відзначив Його Бог Отець* (Іван. 6:27); *Ісус відповів: Як Я славлю Самого Себе, то ніщо Моя слава. Мене прославляє Отець Мій, про Якого ви кажете, що Він Бог ваш* (Іван. 8:54); *Бо хоч і існують так звані боги чи на небі, чи то на землі, як існує багато богів і багато панів,6 та для нас один Бог Отець, що з Нього походить усе, ми ж для Нього, і один Господь Ісус Христос, що все сталося Ним, і ми Ним* (1 Кор. 8:5-6); *...не перестаю за вас дякувати, і в молитвах своїх за вас згадую, щоб Бог Господа нашого Ісуса Христа, Отець слави, дав вам Духа премудрості та відкриття для пізнання Його* (Еф. 1:15-17); *Один Господь, одна віра, одне хрещення, один Бог і Отець усіх, що Він над усіма, і через усіх, і в усіх* (Еф. 4:5-6); *Сам же Бог і Отець наш, і Господь наш Ісус нехай вирівняє нашу дорогу до вас!* (1 Сол. 3:11); *Говорить до неї Ісус: Не торкайся до Мене, бо Я ще не зійшов до Отця. Але йди до братів Моїх та їм розповіж: Я йду до Свого Отця й Отця вашого, і до Бога Мого й Бога вашого!* (Іван. 20:17); *...благодать вам і мир від Бога Отця нашого й Господа Ісуса Христа!* (1 Кор. 1:3); *А потому кінець, коли Він передасть царство Богові й Отцеві, коли Він зруйнує всякий уряд, і владу всяку та силу* (1 Кор. 15:24); *А Богові й нашому Отцеві слава на віки віків. Амінь* (Фил. 4:20); *Бо Він честь та славу прийняв від Бога Отця, як до Нього прийшов від величної слави голос такий: Це Син Мій Улюблений, що Його Я вподобав!* (2 Петр. 1:17). Нерідко досліджуване ключове слово вживається у сполученні зі словом *Небесний*, словосполученням *що на небі*, які формують розуміння Отця як Бога. Цьому підпорядковані такі фрагменти: *Погляньте на птахів небесних, що не сіють, не жнуть, не збирають у клуні, та проте ваш Небесний Отець їх годує. Чи ж ви не багато вартніші за них?* (Матв. 6:26); *Тож як ви, будучи злі, потрапите добрі дари своїм дітям давати, скільки ж більше Отець ваш Небесний подасть добра тим, хто проситиме в Нього!* (Матв. 7:11); *І коли стоїте на молитві, то прощайте, як маєте що проти кого, щоб і Отець ваш Небесний пробачив вам прогріхи ваші* (Мар. 11:25); *Отже, коли ви, будучи злі, потрапите добрі дари своїм дітям давати, скільки ж більше Небесний Отець подасть Духа Святого всім тим, хто проситиме в Нього?* (Лук. 11:13); *Отже, кожного, хто Мене визнає перед людьми, того перед Небесним Отцем Моїм визнаю й Я. Хто ж Мене відіцується перед людьми, того й Я відіцуюся перед Небесним Отцем Моїм* (Матв. 10:32-34); *Отак ваше світло нехай світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла, та прославляли Отця вашого, що на небі* (Матв. 5:16); *Стережіться виставляти свою милостиню перед людьми, щоб бачили вас; а як ні, то не матимете нагороди від Отця вашого, що на небі* (Матв. 6:1); *Не кожен, хто каже до Мене: Господи, Господи! увійде в Царство Небесне, але той, хто виконує волю Мого Отця, що на небі* (Матв. 7:21).

Інше поле цієї концептуальної лінії демонструє такі риси Отця, як благословенний, досконалий, милосердний. Системні зв'язки ключового слова із прикметниками на їх позначення створюють образ доброго Отця. Для цього задіяні такі контексти: *Благословенний Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа, Отець милосердя й Бог потіхи всілякої* (2 Кор. 1:3); *Знає Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа, а Він благословенний навіки, що я не говорю неправди* (2 Кор. 11:31); *Благословенний Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа, що нас у Христі поблагословив усяким благословенням духовним у небесах* (Еф. 1:3); *Благословенний Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа, що великою Своєю милістю віродив нас до живої надії через воскресення з мертвих Ісуса Христа* (1 Петр. 1:3); *Благословенний Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа, Отець милосердя й Бог потіхи всілякої* (2 Кор. 1:3); *Отже, будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний!* (Матв. 5:48); *Будьте ж милосердні, як і Отець ваш милосердний!* (Лук. 6:36).

Значне текстове поширення отримала ще одна концептуальна лінія досліджуваної концептосфери «Отець – Його Син Ісус Христос», яка демонструє стосунки, зв'язки між Богом Отцем і Його Сином Ісусом Христом. Вона досить об'ємна, її складниками є декілька концептуальних полів, основним репрезентантом яких є найменування Ісуса Христа (*Ісус Христос, Ісус, Христос, Син (Людський, Божий), Слово*), а також їх займенникові відповідники. Одне із яких формує думку про те, що Отець і Син – одне ціле, переважно через мовлення Ісуса

Христа, Його свідчення про Отця. Перш за все це контексти, які передають їх єдність, близькість, єдинородність (переважно із присвійними займенниками *Мій, Свій, Його*, а також із контекстуальними синоніми (*одне, однороджений, рівний*). Наприклад: *А Ісус відповів і до нього промовив: Блаженний ти, Симоне, сину Йонин, бо не тіло і кров тобі оце виявили, але Мій Небесний Отець* (Матв.16:17); *І я глянув, і ось Агнець стоїть на Сіонській горі, а з Ним сто сорок чотири тисячі, що мають Ім'я Його й Ім'я Отця Його*, написано на своїх чолах (Об.14:1); *Я й Отець Ми одне!* (Іван.10:30); *Ото настає година, і вже настала, що ви розпорозитесь кожен у власне своє, а Мене ви Самого покинете... Та не Сам Я, бо зо Мною Отець!* (Іван.16:32); *Та промовив Ісус до Петра: Всунь у піхви меча! Чи ж не мав би Я пити ту чашу, що Отець дав Мені?* (Іван.18:11); *А Він їм відказав: Чого ж ви шукали Мене? Хіба ви не знали, що повинно Мені бути в тому, що належить Моєму Отцеві?* (Лук. 2:49); *І Слово сталося тілом, і перебувало між нами, повне благодаті та правди, і ми бачили славу Його, славу як Однородженого від Отця* (Іван.1:14); *Кажу ж вам, що віднині не питиму Я від оцього плоду виноградного аж до дня, коли з вами його новим питиму в Царстві Мого Отця* (Матв. 26:29); *Переможець зодягнеться в білу одежу, а ймення його Я не змию із книги життя, і ймення його визнаю перед Отцем Своїм і перед Його Ангелами* (Об. 3:5). Значна текстова активність також спостерігається у таких словосполучень, як *Отець у Мені, Я в Отці*. Зазначений напрям концептуалізації підтверджується цілим рядом контекстів: *А коли Я чиню, то хоч ви Мені віри й не ймете, повірте ділам, щоб пізнали й повірили ви, що Отець у Мені, а Я ув Отці!* (Іван.10:38); *Чи не віруєш ти, що Я в Отці, а Отець у Мені?* Слова, що Я вам говорю, говорю не від Себе, а Отець, що в Мені перебуває, Той чинить діла ті. *Повірте Мені, що Я в Отці, а Отець у Мені! Коли ж ні, то повірте за вчинки самі* (Іван. 14: 10, 11); *Того дня пізнаєте ви, що в Своїм Я Отці, а ви в Мені, і Я в вас* (Іван. 14:20).

Інше польове утворення демонструє такі складові концепту, у яких зв'язок Отця і Сина відтворюють фрагменти, де функціонують лексеми із словами на позначення емоцій, ставлення. Одні з них передають інформацію про стосунки Отця і Сина, їхнє спілкування. Для її експлікації використовуються лексеми *любити, полюбити, перебувати в любові, шанувати, шукати волі, зберігати заповіді, навчитися* ін. Наприклад: *Отець любить Сина*, і дав усе в Його руку (Іван. 3:35); *Через те Отець любить Мене*, що Я власне життя віддаю, щоб ізнову прийняти його (Іван. 10:17); *Як Отець полюбив Мене*, так і Я полюбив вас. *Перебувайте в любові Моїй!* (Іван. 15:9); *Якщо будете ви зберігати Мої заповіді, то в любові Моїй перебуватимете, як і Я зберіг Заповіді Свого Отця, і перебуваю в любові Його* (Іван. 15:10); *Ісус відповів: Не маю Я демона, та шаную Свого Отця*, ви ж Мене зневажаєте (Іван. 8:49); *Як Отець Мене знає, так і Я Отця знаю*, і власне життя Я за вівці кладу (Іван. 10:15); *Передавав Мені все Мій Отець. І Сина не знає ніхто, крім Отця, і Отця не знає ніхто, окрім Сина*, та кому Син захоче відкрити (Матв. 11:27); *Я нічого не можу робити Сам від Себе. Як Я чую, суджу, і Мій суд справедливий, не шукаю бо волі Своєї, але волі Отця*, що послав Мене (Іван.5:30); *Тож Ісус їм сказав: Коли ви підіймете Людського Сина, тоді зрозумієте, що то Я, і що Сам Я від Себе нічого не дію, але те говорю, як Отець Мій Мене був навчив* (Іван. 8:28); *Якщо будете ви зберігати Мої заповіді, то в любові Моїй перебуватимете, як і Я зберіг Заповіді Свого Отця, і перебуваю в любові Його* (Іван.15:10). Інші текстові фрагменти свідчать, що ставлення людей до Сина демонструє ставлення їх до Отця, що означає єдність, близькість Ісуса Христа з Отцем. При цьому задіяні такі лексеми, як *знати, визнавати, пізнавати, бачити, любити, ненавидіти, відрікатися* та ін. Наприклад: *І сказали до Нього вони: Де Отець Твій?* Ісус відповів: *Не знаєте ви ні Мене, ні Мого Отця. Якби знали Мене, то й Отця Мого знали б* (Іван. 8:19); *Коли б то були випізнали Мене, ви пізнали були б і Мого Отця. Відтепер Його знаєте ви, і Його бачили* (Іван.14:7); *Хто Мене ненавидить, і Мого Отця той ненавидить* (Іван.15:23); *Хто неправдомовець, як не той, хто відкидає, що Ісус є Христос? Це антихрист, що відрікається Отця й Сина! Кожен, хто відрікається Сина, не має Отця; хто визнає Сина, той має Отця* (1 Іван. 2:22-23); *Хто заповіді Мої має та їх зберігає, той любить Мене. А хто любить Мене, то полюбить його Мій Отець, і Я полюблю Його, і обявлюсь йому Сам* (Іван. 14:21); *Ісус відповів і до нього сказав: Як хто любить Мене, той слово Моє берегтиме, і Отець Мій полюбить його, і Ми прийдемо до нього, і оселю закладемо в нього* (Іван. 14:23).

Ще одне концептуальне поле сформоване семантичними зв'язками ключової лексики *Отець* із словами на позначення таких дій Отця, Ісуса Христа, які свідчать про повноваження Ісуса Христа, надані Йому Отцем, про місію, яку Він доручив Йому виконати. Такі контексти представлені лексемами *суд, судити, приходити, винувати, виходити, приймати, звіщати, передавати, заповідати, давати, відзначати* та ін. Завдяки їх функціонуванню у цьому полі розкривається ще одна важлива грань стосунків Отця і Сина Його Ісуса Христа. Наприклад: **Від Отця вийшов Я, і на світ Я прийшов. І знов покидаю Я світ та й іду до Отця** (Іван. 16:28); **А отож, як правицею Божою був Він вознесений, і обітницю Духа Святого прийняв від Отця, то й злив Він оте, що ви бачите й чуєте** (Дії. 2:33); **А потому кінець, коли Він передасть царство Богові й Отцеві**, коли Він зруйнує всякий уряд, і владу всяку та силу (1 Кор. 15:24); **Пильуйте не про поживу, що гине, але про поживу, що зостається на вічне життя, яку дасть нам Син Людський, бо відзначив Його Бог Отець** (Іван. 6:27). У зазначеному польовому утворенні одним із найбільших є фрагмент, що стосується місії Ісуса Христа, покладеної на Нього Отцем, із ключовою лексемою *посилати*. Наприклад: **А коли Я суджу, то правдивий Мій суд, бо не Сам Я, а Я та Отець, що послав Він Мене!** (Іван. 8:16); **Я Сам свідчу про Себе Самого, і свідчить про Мене Отець, що послав Він Мене** (Іван. 8:18); **А Ісус їм сказав: Якби Бог був Отець ваш, ви б любили Мене, бо від Бога Я вийшов і прийшов, не від Себе ж Самого прийшов Я, а Мене Він послав** (Іван. 8:42); **...то Тому, що Отець освятив і послав Його в світ, закидаєте ви: Зневажаєш Ти Бога, через те, що сказав Я: Я Син Божий?** (Іван. 10:36); **Тоді знову сказав їм Ісус: Мир вам! Як Отець послав Мене, і Я вас посылаю!** (Іван. 20:21); **І ми бачили й свідчимо, що Отець послав Сина Спасителем світу** (1 Іван. 4:14); **Але Я маю свідчення більше за Іванове, бо ті справи, що Отець Мені дав, щоб Я виконав їх, ті справи, що Я їх чиню, самі свідчать про Мене, що Отець Мене послав!** (Іван. 5:36); **Як Живий Отець послав Мене, і живу Я Отцем, так і той, хто Мене споживає, і він житиме Мною** (Іван. 6:57); **А коли Я суджу, то правдивий Мій суд, бо не Сам Я, а Я та Отець, що послав Він Мене!** (Іван. 8:16). Досліджуване концептуальне поле об'єднують також контексти, які містять словосполучення *одержувати владу, сидати на престолі, віддавати суд*. Наприклад: **...і буде пасти їх залізним жезлом; вони, немов глиняний посуд, покрушаться, як і Я одержав владу від Свого Отця** (Об. 2. 27); **Переможцеві сісти Я дам на Моєму престолі зо Мною, як і Я переміг був, і з Отцем Своїм сів на престолі Його** (Об. 3:21); **Бо Отець і не судить нікого, а весь суд віддав Синові** (Іван. 5:22).

У Новому Завті аналізована концептуальна лінія «Отець – Його Син Ісус Христос» знаходить розвиток через ще одне польове утворення, яке свідчить про те, Син робить те, що й Отець; що до вподоби Отцю, діє за волею Отця. При цьому переважно використовуються структури, які містять паралель – найменування однакових дій Отця і Сина. Для об'єктивації текстових смислів тут активізована в більшості випадків дієслівна лексика на позначення роботи, праці, процесів: *працювати, робити, чинити, воскрешати, оживляти, показати* та ін. Наприклад: **А Ісус відповів їм: Отець Мій працює аж досі, працюю і Я** (Іван. 5:17); **Відповів же Ісус і сказав їм: Поправді, поправді кажу вам: Син нічого робити не може Сам від Себе, тільки те, що Він бачить, що робить Отець; бо що робить Він, те так само й Син робить** (Іван. 5:19); **Бо як мертвих Отець воскрешає й оживлює, так і Син, кого хоче, оживлює** (Іван. 5:21); **Бо як має Отець життя Сам у Собі, так і Синові дав життя мати в Самому Собі** (Іван. 5:26); **...та щоб світ зрозумів, що люблю Я Отця, і як Отець наказав Мені, так роблю. Уставайте, ходім звідсіля** (Іван. 14:3); **Чи не віруєш ти, що Я в Отці, а Отець у Мені? Слова, що Я вам говорю, говорю не від Себе, а Отець, що в Мені перебуває, Той чинить діла ті** (Іван. 14:10); **Але Я маю свідчення більше за Іванове, бо ті справи, що Отець Мені дав, щоб Я виконав їх, ті справи, що Я їх чиню, самі свідчать про Мене, що Отець Мене послав!** (Іван. 5:36); **А Той, Хто послав Мене, перебуває зо Мною; Отець не залишив Самого Мене, бо Я завжди чиню, що Йому до вподоби** (Іван. 8:29); **Відповів їм Ісус: Я вам був сказав, та не вірите ви. Ті діла, що чиню їх у Ймення Свого Отця, вони свідчать про Мене** (Іван. 10:25); **Відповів їм Ісус: Від Отця показав Я вам добрих учинків багато, за котрий же з тих учинків хочете Мене каменувати?** (Іван. 10:32).

Обсяг аналізованого концепту доповнюється константними ознаками про те, що Отець прославляє Свого Сина. Їх мовне втілення здійснюється через фрагменти із словами *слава*,

прославляти, прославлятись. Наприклад: *Бо прийде Син Людський у славі Свого Отця з Ангелами Своїми, і тоді віддасть кожному згідно з ділами його* (Матв.16:27); *Бо хто буде Мене та Моєї науки соромитися в роді цім перелюбнім та грішнім, того посоромиться також Син Людський, як прийде у славі Свого Отця з Ангелами святими* (Мар. 8:38); *І Слово сталося тілом, і перебувало між нами, повне благодаті та правди, і ми бачили славу Його, славу як Однородженого від Отця* (Іван. 1:14); *Отож, ми поховані з Ним хрищенням у смерть, щоб, як воскрес Христос із мертвих славою Отця, так щоб і ми стали ходити в обновленні життя* (Рим. 6:4); *Бо Він честь та славу прийняв від Бога Отця, як до Нього прийшов від величної слави голос такий: Це Син Мій Улюблений, що Його Я вподобав!* (2 Петр.1:17); *Ісус відповів: Як Я славлю Самого Себе, то ніщо Моя слава. Мене прославляє Отець Мій, про Якого ви кажете, що Він Бог ваш* (Іван. 8:54); *І коли що просити ви будете в Імення Моє, те вчиню, щоб у Сині прославивсь Отець* (Іван. 14:13).

Значна кількість складових поняття *Отець* указує на концептуальне утворення, яке формується лексемами для найменування людей. Їх сполучуваність із словом-номінантом концепту дала поштовх для функціонування значної за обсягом концептуальної лінії «Отець – люди», сформованої рядом концептуальних полів. Вони детерміновані текстовим завданням розкрити взаємостосунки Бога Отця і людей.

Одне із системних польових утворень реалізує думку, що Бог є Отцем людей. Опорою для його моделювання послужили переважно присвійні займенники на позначення людей, задіяні для створення смислу про спільність, єдність їх із Отцем. Вони репрезентовані такими контекстами: *Сам же Бог і Отець наш, і Господь наш Ісус нехай вирівняє нашу дорогу до вас!* (1 Сол. 3:11); *І не називайте нікого отцем на землі, бо один вам Отець, що на небі* (Матв. 23:9); *Отак ваше світло нехай світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла, та прославляли Отця вашого, що на небі* (Матв. 5:16); *А Я вам кажу: Любіть ворогів своїх, благословляйте тих, хто вас проклинає, творить добро тим, хто ненавидить вас, і моліться за тих, хто вас переслідує, щоб вам бути синами Отця вашого, що на небі, що наказує сходити сонцю Своему над злими й над добрими, і дощ посилає на праведних і на неправедних* (Матв. 5:44-45); *Вийдіть тому з-поміж них та й відлучіться, каже Господь, і не торкайтесь нечистого, і Я вас прийму, і буду Я вам за Отця, а ви за синів і дочок Мені будете, говорить Господь Вседержитель!* (2 Кор. 6: 17, 18); *Отак ваше світло нехай світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла, та прославляли Отця вашого, що на небі* (Матв. 5: 16); *А ти, коли молишся, увійди до своєї комірчини, зачини свої двері, і помолися Отцеві своєму, що в таїні; а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно* (Матв. 6: 6); *Нехай Він зміцнить серця ваші невинними в святості перед Богом і нашим Отцем, при приході Господа нашого Ісуса з усіма святими Його!* (1 Сол. 3:13); *Павло, і Силуан, і Тимофій до Солунської Церкви в наших Бозі Отці й Господі Ісусі Христі: благодать вам і мир від Бога Отця й Господа Ісуса Христа!* (2 Сол. 1:1-3).

Інше концептуальне поле сформоване на основі експлікації твердження про те, що Отець Небесний дає людям Свої настанови, заповіді. Воно репрезентоване рядом контекстів із використанням дієслівних форм наказового способу (*любіть, нехай світить, благословляйте, творить, стережіться, моліться, будьте досконалі та ін.*). Наприклад: *Отак ваше світло нехай світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла, та прославляли Отця вашого, що на небі* (Матв. 5:16); *А Я вам кажу: Любіть ворогів своїх, благословляйте тих, хто вас проклинає, творить добротим, хто ненавидить вас, і моліться за тих, хто вас переслідує, щоб вам бути синами Отця вашого, що на небі, що наказує сходити сонцю Своему над злими й над добрими, і дощ посилає на праведних і на неправедних* (Матв. 5:44-45); *Отож, будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний!* (Матв. 5: 48); *Стережіться виставляти свою милостиню перед людьми, щоб бачили вас; а як ні, то не матимете нагороди від Отця вашого, що на небі* (Матв. 6:1); *А ти, коли молишся, увійди до своєї комірчини, зачини свої двері, і помолися Отцеві своєму, що в таїні; а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно* (Матв. 6:6); *А ти, коли постии, намасти свою голову, і лице своє вмий, щоб ти посту свого не виявив людям, а Отцеві своєму, що в таїні; і Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно* (Матв. 6: 17,18); *Не любіть світу ані що в світі. Коли любить хто світ, у тім немає любові Отцівської* (1 Іван. 2:15).

Текстове втілення досліджуваної концептуальної лінії базується на фрагментах із використанням лексеми *Царство*, його синоніми *вічне життя* у сполученні зі словами *заповідати, засяяти, посісти, сидіти, давати, звіщати, з'являться*. Вони вживаються для втілення твердження, що Отець дарує людям Небесне Царство. Це відображено в таких фрагментах: *Тоді праведники, немов сонце, засяють у Царстві свого Отця. Хто має вуха, нехай слухає!* (Матв. 13:43); *Тоді скаже Цар тим, хто праворуч Його: Прийдіть, благословенні Мого Отця, посядьте Царство, уготоване вам від закладін світу* (Матв. 25:34); *Не лякайся, черідко мала, бо сподобалося Отцю вашому дати вам Царство* (Лук. 12: 32); *...а життя з'явилося, і ми бачили, і свідчимо, і звіщаємо вам життя вічне, що в Отця перебувало й з'явилося нам* (1 Іван. 1:2).

Модель досліджуваного концепту будується також на основі концептуального поля, що містить інформацію про блага, що дає людям Отець. Така конкретизація його змісту детермінована лексемами *благодать, милість, мир, любов*, з допомогою яких у тексті передане ставлення Бога до людей. Це концептуальне поле представлене численними текстовими фрагментами: *...усім, хто знаходиться в Римі, улюбленим Божим, вибраним святим, благодать вам та мир від Бога, Отця нашого, і Господа Ісуса Христа!* (Рим. 1:7); *Благодать Господа нашого Ісуса Христа, і любов Бога й Отця, і причастя Святого Духа нехай буде зо всіма вами! Амінь* (2 Кор. 13:13); *...благодать вам і мир від Бога, Отця нашого, і Господа Ісуса Христа* (Гал. 1:3); *Мир братам і любов із вірою від Бога Отця й Господа Ісуса Христа!* (Еф. 6:23); *...до Тимофія, щирого сина завірою: благодать, милість, мир від Бога Отця і Христа Ісуса, Господа нашого!* (2 Сол. 4:2); *...до Тита, щирого сина за спільною вірою: благодать, милість та мир від Бога Отця й Христа Ісуса, Спасителя нашого!* (Тит. 1:4); *...нехай буде з вами благодать, милість, мир від Бога Отця та Ісуса Христа, Сина Отцевого, у правді та в любові!* (2 Іван. 1:3); *Павло, з волі Божої апостол Христа Ісуса, за обітницею життя, що в Христі Ісусі, до Тимофія, сина улюбленого: благодать, милість, мир від Бога Отця й Христа Ісуса, Господа нашого!* (2 Тим. 1: 1, 2); *Подивіться, яку любов дав нам Отець, щоб ми були дітьми Божими, і ними ми є. Світ нас не знає тому, що Його не пізнав* (1 Іван. 3:1); *...до святих і вірних братів у Христі, що в Колосах: благодать вам і мир від Бога, Отця нашого!* (Кол. 1:2); *...благодать вам і мир від Бога Отця нашого й Господа Ісуса Христа!* (Флм. 1:3).

Інформація про спільність людей із Отцем реалізується завдяки ряду текстових смислів. Базовими для їх утворення виступають контексти із лексемами, які об'єднані семантикою на позначення спільності, єдності, близькості: *спільність, коритися, пізнавати, пробувати, вклонятися, славити, дякувати, покликати, улюблені* ін. Їх значеннєвий потенціал переданий такими фразами: *А до того, ми мали батьків, що карали наше тіло, і боялися їх, то чи ж не далеко більше повинні коритися ми Отцеві духів, щоб жити?* (Євр. 12:9); *...що ми бачили й чули про те ми звіщаємо вам, щоб і ви мали спільність із нами. Спільність же наша з Отцем і Сином Його Ісусом Христом* (1 Іван. 1:3); *Пишу, діти, вам, бо ви пізнали Отця. Я писав вам, батьки, бо ви пізнали Того, Хто від початку. Писав я до вас, юнаки, бо міцні ви, і Слово Боже в вас пробуває, і лукавого перемогли ви* (1 Іван. 2:14); *Тож що ви чули з початку, нехай в вас пробуває воно; якщо в вас пробуватиме те, що ви чули з початку, то й ви пробуватимете в Сині й Отці* (1 Іван. 2:24); *Але наступає година, і тепер вона є, коли богомільці правдиві вклоняться будуть Отцеві в дусі та в правді, бо Отець Собі прагне таких богомільців* (Іван. 4:23); *Кожен, хто робить переступ та не пробуває в науці Христовій, той Бога не має. А хто пробуває в науці Його, той має і Отця, і Сина* (2 Іван. 1:9); *Юда, раб Ісуса Христа, а брат Якова, покликаним, улюбленим у Бозі Отці та збереженим Ісусом Христом: милість вам, і мир, і любов хай примножиться!* (Юд. 1:1); *І все, що тільки робите словом чи ділом, усе робіть у Ім'я Господа Ісуса, дякуючи через Нього Богові й Отцеві* (Кол. 3:17); *І не впивайтесь вином, в якому розпуста, але краще наповнюйтесь Духом, розмовляючи поміж собою псалмами, і гімнами, і піснями духовними, співаючи й граючи в серці своєму для Господа, дякуючи завжди за все Богові й Отцеві в Ім'я Господа нашого Ісуса Христа, корячися один одному у Христовім страху* (Еф. 5:18-21).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, функціонування концепту *Отець* у Новому Завіті виявляє особливості його формування як багатовимірного смислового утворення, що демонструє велику узагальнювальну силу. Він виступає фокусом, у якому сходяться всі види текстової інформації про нього. Як

продемонструвало дослідження, це поняття є одним із найбільш містких текстових утворень, його структура містить три концептуальні лінії, породжені численними концептуальними полями. Польова методика дослідження засобів вербалізації концепту *Отець* дозволила змодельовати їх у вигляді складного структурного утворення, що представляє такий зміст його концептосфери: Хто є Отцем, Його характеристики, атрибути (Бог є Отцем; Отець є благословенним, досконалим, милосердним); Отець – Його Син Ісус Христос (Отець і Син – одне; Вони мають стосунки, спілкування; Отець і Син близькі, єдині; Отець наділив Сина повноваженнями, доручив здійснити місію; Син робить те, що й Отець, що до впадоби Отцю, діє по волі Отця; Отець прославляє Сина); Отець – люди (Бог є Отцем людей; Отець дає людям свої настанови, заповіді; Отець дарує людям Небесне Царство; Отець дає людям благодать, мир, милість і любов; люди мають спільність, єдність, близькість з Отцем).

Як демонструє матеріал, текстова вербалізація цього концепту здійснюється в напрямках, які демонструють багатогранні стосунки Бога Отця із Сином Ісусом Христом і з людьми, розкриваючи його вічну батьківську природу. З'ясування змістовного наповнення одиниць концептосфери тексту – концептів, що існують як глибинні смисли провідних тем, ідей, ціннісних установок, дозволяє представити його зміст у вигляді системи провідних домінант.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія або книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької наново перекладена / Пер. І. Огієнка. – К., 1992. – 1255 с.
2. Берестнев Г. И. О новой «реальности» языкознания / Г.И. Берестнев // Филологические науки. – 1997. – № 4. – С. 47–55.
3. Жайворонок В.В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення / В.В. Жайворонок // Культура народів Причорномор'я. – 2002. – № 32. – С. 51–53.
4. Кобозева И.М. Лингвистическая семантика. / И.М. Кобозева. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 350 с.
5. Красных В.В. Основы психолингвистики и теории коммуникации / В.В. Красных. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2001. – 270 с.
6. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина; Под общ. ред. Е.С. Кубряковой. – М.: Филол. ф-т МГУ им. М.В. Ломоносова, 1996. – 245 с.
7. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: учеб. пособие. 4-е изд. / В.А. Маслова. – М.: Флинта: Наука, 2008. – 296 с.
8. Рудакова А.В. Когнитология и когнитивная лингвистика / А.В. Рудакова. – Воронеж: «Истоки», 2004. – 80 с.
9. Чернейко Л. О. Лингво-философский анализ абстрактного имени. / Л.О. Чернейко. – М.: МГУ, 1997. – 326 с.

Шевченко Л. Концептосфера слова «Отец» в тексте Нового Завета.

Статья посвящена рассмотрению концепта «Отец» на материале текста Нового Завета. Концептуализация исследуемого понятия детерминирует его существенные признаки, которые объективируются определенными языковыми единицами. Использование системного подхода к его анализу, а также ряда исследовательских процедур способствует многоаспектному изучению явления, позволяют определить его составляющие во всей полноте. Концепт эмпирически обобщает контексты, в которых фигурирует, они создают целостное и структурированное семантическое пространство, формируя его концептуальную сферу. Специфичность вербализации исследуемого понятия определяют концептуальные поля, которые демонстрируют регулярную сочетаемость с ним. Применение полевого подхода к анализу средств вербализации концепта позволило системно представить круг смыслов, которые реализуют текстовую интерпретацию, что дает возможность определить его содержательное наполнение. Использование методики формирования концепта через текстовые смыслы позволяет объективировать его сущностные характеристики, осуществить моделирование структуры. Системное исследование библейских концептов дает возможность выявить смысловые доминанты Нового Завета, его ведущие темы и идеи.

Ключевые слова: Новый Завет, концепт, концептуальный анализ, концептуальное поле, моделирование структуры концепта.

Shevchenko L. The Concept Space of the Notion of Father in the New Testament.

The article looks at the concept of Father based on the text of the New Testament. The conceptualization of the concept in question determines its essential features objectified by certain linguistic units. A systematic approach to its analysis and a number of research techniques provide for a full and comprehensive study of the event and its components. The concept gives an empirical summary of the contexts in which it is mentioned and which form a coherent and structured semantic space shaping its

conceptual environment. Conceptual fields highlight the specific verbalization of the concept in question and their regular compatibility. A field approach used to analyse the means of its verbalization allows for a systemic presentation of a range of meanings forming its textual interpretation, which makes it possible to determine the meaning of the event being researched. Its essential characteristics, which are used as a framework for modelling the structure of the concept, are objectified by using the method of forming a concept through textual meanings. The semantic dominants, key issues and ideas of the New Testament are identified through a systematic study of the biblical concepts.

Key words: the New Testament, concept, concept space, conceptual analysis, conceptual field, modeling of the concept structure.

Світлана Щербина
(Київ)

УДК 811.111'373

МОВНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ БІНАРНИХ КОНЦЕПТІВ SUCCESS ТА FAILURE В АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРАХ XX СТОЛІТТЯ

У статті розглядаються особливості мовної об'єктивації концептів SUCCESS та FAILURE в англомовних художніх творах XX ст. Встановлено мовні засоби первинної номінації концептів SUCCESS та FAILURE у художніх творах даної епохи, серед яких домінують позицію займають лексеми success, failure та їх частиномовні похідні. Окреслено вторинні – метафоричні засоби вербалізації концептів SUCCESS та FAILURE, які відображають асоціативно приписувані відповідним ментальним утворенням окремі властивості деяких реальних чи фіктивних сутностей. Виявлено комбінаторні зв'язки концептів SUCCESS та FAILURE з іншими ментальними сутностями (субконцептами), які демонструють багатий потенціал асоціативних зв'язків концептів SUCCESS та FAILURE у спектрі англомовного художнього дискурсу XX ст.

Ключові слова: концепт, бінарний концепт, мовна об'єктивація, засоби вербалізації, комбінаторні зв'язки, художні твори.

Постановка проблеми. Антропоцентрична спрямованість сучасних лінгвоконцептологічних досліджень засвідчує зростання дослідницького інтересу до вивчення способів і засобів вербалізації людиною результатів пізнання навколишньої дійсності. Сприймаючи світ крізь призму своєї рідної мови, людина поступово формує в своїй свідомості систему образів (концептів), які, вербалізуючись у мові, розкривають стереотипні уявлення про навколишню дійсність.

Концепт як “базова одиниця колективного знання, що має мовне вираження і визначена етнокультурною специфікою” [2, с. 35], став об'єктом багатьох лінгвоконцептологічних розвідок (праці С.Г. Воркачова, В.І. Карасика, В.А. Маслової, А.М. Приходька, Ю.С. Степанова та ін.). Особливо питомої ваги у цьому відношенні набули дослідження, присвячені вивченню мовної об'єктивації бінарних концептів, які відображають генетичну основу одиниць мислення структурувати елементи навколишнього світу за характером їх різновекторного аксіологічного навантаження, а також протилежності як суттєвої ознаки ментального відображення світу загалом та кожного фрагмента дійсності зокрема [3, с. 13]. Вивчення, з одного боку, онтологічно протилежних, а з іншого – змістовно взаємопов'язаних сутностей, на думку вчених, є одним із провідних методів опису цілісного фрагмента мовної картини світу [4, с. 49].

Аналіз останніх досліджень. Об'єктом нашого дослідження виступають бінарні концепти SUCCESS та FAILURE, які належать до ключових концептів англоамериканського суспільства, національний характер якого детермінується концепцією виняткового індивідуалізму та прагненням представників англо-американської спільноти за будь-яку ціну досягти успіху у різних сферах життя людини.

У раніше проведених нами дослідженнях вже міститься досвід опису бінарної опозиції концептів SUCCESS та FAILURE у різних дискурсивних практиках сьогодення [5, С. 313 – 317]. Однак, як відомо, концепт є динамічним ментальним утворенням, що з часом збагачується